

In Duitsland, zogezegd het hart van de Europese beschaving, stoomden de nazi's, met de hulp van vele medeplichtigen, het programma klaar voor de genocide op de Joden. Door in te spelen op etnische, raciale en religieuze haatgevoelens slaagden zij deels in hun plannen. Gelukkig stonden er ook anderen recht, die op gevaar van eigen leven Joodse mensen hielpen om te ontsnappen aan vervolging en deportatie naar de dood. Deze rechtvaardigen zorgden voor hoop, zodat de mensheid de barbarij van de Shoah kon overleven, en de genocide kon verwerken. Tijdens de bezetting door de nazi's hebben duizenden Belgen de helft van de Joodse bevolking van België in leven gehouden, een uitzonderlijk hoog cijfer in Europa!

Ik ben in België geboren op 6 november 1932, als zoon van arme Poolse immigranten, die hier in 1924 beland waren. Mijn ouders verlieten Polen toen mijn broertje enkele maanden oud was. Zij vluchtten voor het antisemitisme, en zochten betere oorden op. Zij waren heel gewone mensen: zij werkten hard, ze openden een stoffenwinkel, en hadden een rustig leven tot op 10 mei 1940, de dag dat nazi-Duitsland België binnenviel. Twee jaar later begon de deportatie van de Joden naar de concentratiekampen, waar zij werden vermoord. Wij hebben deze gruwel enkel overleefd omdat mijn ouders, mijn acht jaar oudere broer en ikzelf, geholpen en verstoppt werden door mensen die ons totaal niet kenden. Mensen, die op gevaar van eigen leven, ons in die verschrikkelijke, donkere jaren met moed en goedheid hebben in leven gehouden. En ook dankzij de vlugge beslissingen en de vooruitziendheid van mijn ouders.

In 1942, toen de deportaties begonnen, is de hele familie uit Brussel gevlucht om in Lustin, een dorp in de Ardennen, te gaan onderduiken bij Camille en Louise Jourdan, die, samen met hun dochter Yvonne, het café-restaurant van het station uitbaatten. Mijn ouders hebben toen besloten, mij bij de Jourdans te laten onderduiken. En tot hun vertrek moest ik mij als de zoon van de familie Jourdan voordoen, en nooit laten blijken dat ik mijn vader, mijn moeder of mijn broer kende. Ik deed wat mij werd gevraagd. Op zekere dag waren zij verdwenen, zonder dat ik iets vernam over hun nieuwe verblijf. Samen met andere Joodse mensen werden zij in slechtere omstandigheden verstoppt, en hadden afstand van mij gedaan om mijn overlevingskansen te vergroten.

Ik begreep waarom mijn ouders met geen woord hadden gerept over hun nieuwe verblijfplaats, en ook dat ik er moest op letten dat niemand zou te weten komen wie ik was, om niet verraden te worden door medeplichtigen van de nazi's. Daarom ontweek ik nieuwe vrienden, en vooral andere kinderen. Ik had enkel contact met de Jourdans en één van hun vrienden, Achille Moreel, die alleen woonde en veel vriendschap voor mijn persoontje toonde. Vaak nam hij mij mee om in de tuin te werken. Het niet weten, het alleen zijn, het onbekende van wat er met mijn familie gebeurde, dat waren mijn nachtmerries waarin ik achtervolgingen en moordpartijen beleefde.

Een jaar nadat mijn ouders het café-restaurant hadden verlaten, vond mijn moeder aanwijzingen van mogelijk verraad. 'Hier blijven wij geen nacht langer', besliste zij. Mijn ouders en mijn broer kwamen mij ophalen bij de Jourdans, en wij konden enkel de nacht doorbrengen in het kleine huisje van Achille. Diezelfde nacht, om vier uur in de morgen,

kwam de Gestapo de woning doorzoeken waar mijn ouders hadden geleefd, maar er was niemand meer.

Op zoek naar een nieuw onderduikadres kwam mijn vader in contact met priester Warnon in Annevoie, een man van een bewonderenswaardige menselijkheid. Hij zorgde voor valse identiteitspapieren, gemaakt door de weerstand, nam ons op in zijn parochie, en zorgde ervoor dat wij in het gemeentehuis ingeschreven werden onder die valse naam. Hij werd een goede vriend, en kwam bijna elke avond op bezoek in het kleine huisje dat wij bewoonden. Om daar openlijk te kunnen blijven, moesten mijn broer en ik naar school gaan. Dankzij abbé Warnon, die aan het hoofd stond van het college 'Notre-Dame de Bellevue' in Dinant, werden wij in die school opgenomen. Later vernamen wij, dat vele Joodse kinderen er een toevlucht hadden gevonden. Ik werd er als intern opgenomen, en mijn broer, die al ouder was, vond een slaapgelegenheid bij een familie in Dinant. Om het mij mogelijk te maken, daar voor een katholiek kind door te gaan, kreeg priester Warnon van Monseigneur Charrue, actief in de weerstand in Namen, de toestemming om mij te dopen.

Wij verbleven daar tot bij de bevrijding, in september 1944, en stonden tot dan bij de inwoners van Annevoie bekend als goede katholieken. Wij hadden het overleefd, zonder opgepakt te worden, zonder afgevoerd te worden naar vernietigingskampen, vanwaar maar enkelen zijn teruggekomen.

Na de bevrijding zijn wij teruggekeerd naar Brussel. Mijn ouders moesten de rouw om hun familie verwerken: van diegenen die in Polen waren gebleven had niemand de Holocaust overleefd. Wij konden terug naar school, mijn broer naar de Vrije Universiteit in Brussel, ik naar het Koninklijk Atheneum in Koekelberg.

Pas veel later heb ik begrepen dat ik enkel een zogezegd normaal leven kon leiden, door mijn werkelijke leven tijdens de oorlog weg te cijferen. Denken aan de uitzonderlijke mensen die mij hebben geholpen en in leven gehouden, kon de wreedheden van het nazisme niet uitgommen. Een vorm van agressiviteit en een onbestemde angst beklemden mij, en ik weigerde deel uit te maken van de wereld der volwassenen, voor al wat zij van mij verlangden; ik wou nooit groot worden....

In het atheneum ontdekte ik voor het eerst vriendschap tussen kinderen van dezelfde leeftijd. Maar toch heb ik nooit met hen mijn oorlogservaringen kunnen delen, zelfs niet met mijn boezemvrienden.

Gedurende mijn universiteitsjaren, en later tijdens mijn opzoekingen in de fysica, ontdekte ik de vreugde van samenwerking, die uitmondde in jarenlange vriendschap. De passie van het onderzoekswerk heeft mij gedeeltelijk mijn angsten kunnen doen vergeten. Maar: niet voldoende, of te laat, om een volledig sereen leven te kunnen opbouwen.

Met het ouder worden ben ik innerlijk rustiger geworden, en mij meer gaan openstellen voor derden. Ik besepte wat mijn ouders mij hadden bijgebracht, zeker gedurende de oorlog, maar ook in het dagelijkse leven. Ik begreep welke opofferingen zij zich hadden getroost, in begrip en liefde, om hun kinderen de kans te geven zich in te burgeren in een wereld die niet de hunne was, die wereld waarvan ik de subtiliteiten en de humor heb overgenomen.

Ik begon mij minder gevoelig op te stellen tegenover mijn belevenissen tijdens die duistere jaren van het nazisme, en meer aandacht te schenken aan de herinnering aan al die

ongelofelijk fijne mensen door wie mijn ouders, mijn broer en ik het overleefd hebben. Het spijt mij, als ik deze mensen niet voldoende bedankt of geëerd heb, en dat ik aan mijn kinderen niet meer heb doorgegeven over wat zij voor mij, voor ons, hebben gedaan.

Het is de Nobelprijs, die mij, op een totaal onverwacht moment, uit het zwijgen heeft gehaald. Ik vernam van de rector van de jury dat ik aan het fonds van de Nobelprijs een biografie moest bezorgen. Ik liet hem weten dat ik niet graag over mijn jeugd gedurende de oorlog sprak. Hij vertelde mij dat ik, als laureaat van de Nobelprijs, de morele verplichting had om erover te spreken. Ik vond de moed om dat te doen, en het voelde alsof een zware last van mij afviel. Nadien kon ik er in het openbaar over spreken, en meerdere malen....

Maar de Nobelprijs bracht mij nog veel meer.

Regelmatig dacht ik terug aan de Jourdans, aan Lustin, en in het bijzonder aan de dochter van Camille en Louise, die tijdens de oorlog 18 of 19 jaar oud was, en waakte over mij. Zij heeft mij klassieke muziek en piano geleerd, een beeld uit die tijd van wanhoop, dat mij voor een tijd hoop gaf. Op een avond vertelde mij een goede kennis, dat een van haar vrienden zich afvroeg of dat kleine Joodje met de naam François niet het jongetje was dat in Lustin tijdens de oorlog ondergedoken had geleefd. Het was

Claudine, dochter van Yvonne, die door de media mijn bestaan had ontdekt. Die winnaar van de Nobelprijs was hetzelfde jongetje, waarover haar moeder, intussen overleden, had verteld. Wij hebben elkaar ontmoet, en dat was een ongelooflijk sterk moment!

Gelijkaardige ontmoetingen hebben zich herhaald. Zo kreeg ik een mail van Fernand Hollander, die zich afvroeg of die kleine Joodse jongen diezelfde was, die alleen en ondergedoken leefde in het Notre-Dame de Bellevuecollege, waar ook hij ondergedoken was, maar waar ik toen geen weet van had.

Plots teruggeworpen in die tijd van de Rechtvaardigen, zonder wie ik vandaag niet in leven zou zijn, kwam alles terug. Voor al die mensen heb ik toen een dossier samengesteld, dat ik aan Yad Vashem bezorgde. Camille, Louise en Yvonne Jourdan, Achille Moreels en priester Warnon zijn allen erkend als 'Rechtvaardigen onder de Volkeren'. Het overhandigen van de diploma's gebeurde hier in België, tijdens een zeer ontroerende herdenkingsplechtigheid, met de ambassadeur van Israël, in Profondeville, een stadje niet ver van Lustin en Annevoie, waar ik tijdens de oorlog beleefde wat u net hebt gehoord.

Ik denk dat vele Ondergedoken Kinderen zich in dit verhaal zullen herkennen. Velen hebben dezelfde pijnlijke herinneringen aan die tijd: de moeilijkheden die zij op hun levenspad ontmoet hebben, het zich weer aanpassen aan de school en het dagdagelijkse leven. Sociologen hebben vele positieve reacties kunnen noteren, en in hun statistieken kunnen vaststellen dat een hoog percentage van deze kinderen een weerstand hebben opgebouwd, maar zonder altijd te begrijpen hoeveel inspanningen dat alles heeft gevraagd. Mij doet dit denken aan een mooie Mexicaanse spreuk: 'Zij wilden ons uitroeien, maar wisten niet dat wij zaadjes waren'.

Dank u.